

TÜRK MÜZİK KÜLTÜRÜNDE SİMBİYOTİK BİR İLİŞKİ: DAVUL VE ZURNA

A SYMBIOTIC RELATIONSHIP IN TURKISH MUSIC CULTURE: DAVUL AND ZURNA

Merve Nur Kaptan*

Öz

Biyolojide simbiyotik ilişki, canlı organizmaların birlikte ya da etkileşim halinde, birbirlerinin eksikliklerini gidererek ve birbirlerinden yarar sağlayarak yaşamlarını sürdürmesi şeklinde tanımlanmaktadır. Canlı organizmalar arasında örnekleri tespit edilen simbiyotik ilişki, cansız varlıklar arasındaki karşılıklı fayda ilişkisini açıklamak için de kullanışlı bir model sağlar. Bu manada Türk toplumunda önemi haiz olan davul ve zurna arasındaki ilişki cansız varlıklar arasında yer alan simbiyotik ilişkiye örnek teşkil etmektedir. Davul ve zurna tarihsel olarak Orta Asya Türk devletlerinde, Selçuklularda, Osmanlılarda ve özellikle günümüzde muhtelif faaliyetlerde ayrılmaz bir bütün olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışma davul ve zurna arasındaki simbiyotik ilişkiyi ortaya koymaya odaklanmaktadır. Bu çerçevede konu ile ilgili belgeler incelenmiş, elde edilen verilerin betimsel analizi yapılmış ve yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Müzik, Simbiyotik, Davul, Zurna, Mehter.

Abstract

In biology, a symbiotic relationship is defined as the survival of living organisms together or in interaction, by compensating for each other's deficiencies and benefiting from each other. The symbiotic relationship, examples of which have been identified between living organisms, also provides a useful model to explain the mutually beneficial relationship between inanimate entities. In this sense, the relationship between davul and zurna, which is important in Turkish society, is an example of the symbiotic relationship between inanimate objects. Historically, davul and zurna appear as an integral whole in various activities among the ancient Central Asian Turkish states, the Seljuks, the Ottomans and especially today. This study focuses on revealing the symbiotic relationship between davul and zurna. In this context, documents related to the subject were examined, and the obtained data were analyzed descriptively and interpreted.

Keywords: Music, Symbiotic, Davul, Zurna, Mehter.

1. Giriş

Türk müzik kültürü, Türk kültürüne ait müziksel düşünce, davranış, yaşayış ve sanat unsurlarını ihtiva eden zengin ve kadim bir geleneği temsil eder (Budak, 2000:19-20; Şentürk, 2016:9). Bu müzik kültürünün ve geleneğinin ayrılmaz parçalarından biri de davul ve zurnadır. Türklerde davul ve zurna, kimi zaman birbirinden bağımsız kimi zaman da birbirinden ayrı

Araştırma Makalesi // Başvuru tarihi: 12.09.2023 – Kabul tarihi: 21.12.2023

* Öğr. Gör. Dr., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Türk Müziği Devlet Konservatuvarı, Çalgı Eğitimi Bölümü, mnkaptan@nku.edu.tr, <http://orcid.org/0000-0001-7887-5921>, Tekirdağ/TÜRKİYE.

düşünülemeyecek şekilde geçmişten günümüze değin -özellikle günümüzde-çeşitli faaliyetlerde yer alan çalgılar olarak dikkat çekmektedir. Bu manada davul ve zurna arasındaki birliktelik simbiyotik bir ilişkiye işaret etmektedir. Reinhard ve Reinhard (2007:69-72) kaleme aldığı eserlerinde birbirlerini çağrıştıran mefhumlar olarak davul ve zurna birlikteliğinin Doğu'ya özgü olduğunu ve mezkûr çalgılar olmadan bir etkinliğin düşünülemeyeceğini anlatır. Hatta davul ve zurnanın Anadolu'nun önemli ses kaynakları arasında olduğuna dikkat çeker. Picken (1984:197) da davul ve zurna geleneğinin yoğun olarak varlığını sürdürdüğü yerin Anadolu olduğunu; ayrıca mehter takımlarının ve açık hava eğlencelerinin unsuru olarak davul ve zurnanın Türk kültürünün, Türk halk müziğinin bir ürünü olduğunu belirtir.

Türk müzik kültüründe içtimai alanın önemli bir unsuru olarak karşımıza çıkan davul ve zurnanın birlikteliği eski Orta Asya Türk devletlerine kadar götürülebilir. Eski Orta Asya'da Uygurlar döneminde bu birlikteliğe tuğ takımı içerisinde rastlamak mümkündür. Bu dönemde askeri müzik topluluğu içerisinde davul ve zurnanın olduğuna dair literatürde muhtelif görüşler bulunmaktadır. Fakat bu görüşlerde zurnanın günümüzdeki şeklinden tamamen farklı olduğu da belirtilmektedir (Vural, 2016:218-240). Bu manada Uygurlar döneminde tuğ takımlarında kullanılan çalgının günümüzdeki zurnanın prototipi olduğunu ifade etmek gerekir.

İslâmiyet'le beraber münhasıran Selçuklular döneminde askeri müzikte dikkate değer derecede bir gelişim olduğu ve bu dönemde nevbethane olarak anılan askeri müzik topluluğunda davul ve zurnanın yer aldığı müşahede edilmektedir. Davul ve zurnanın ön planda olduğu nevbethane, muhtelif amaçlarla savaş ve barış dönemlerinde, çeşitli eğlencelerde, sünnet ve düğün merasimlerinde, bayramlarda, namaz vakitlerinde ve önemli olayları müjdelemek gayesiyle karşımıza çıkmaktadır (Çaycı, 2008:165-169). Bu tür faaliyetler davul ve zurna arasındaki bir tür simbiyotik birlikteliğe işaret etmektedir diyebiliriz.

Osmanlı dönemine gelindiğinde -davul ve zurnanın bulunduğu- resmî ve gayri resmî mehterlerin görevini ifa ettiğini belirtmek gerekir. Bu dönemde savaş ve barış zamanlarında, şenliklerde, düğünlerde ve sportif faaliyetlerde mehter takımlarının yer aldığı bilinmektedir. Bu faaliyetler arasında davul ve zurnanın birlikte icra edildiği faaliyetler arasında düğünler ve güreş müsabakaları da yer almaktadır (Kaptan, 2020:41-43).

Günümüze geldiğinde ise genellikle eğlence, düğün, gelin alayı, asker uğurlama merasimi, güreş müsabakası, devlet erkanının karşılanması, tesis açılışları, spor organizasyonları, şenlik açılışları gibi muhtelif faaliyetlerde davul ve zurnaya rastlanmaktadır (Sençerman, 2017:265-268): Bu minvalde geçmişten günümüze kadar -askeri müzik topluluğunda ve bu topluluk dışında- faaliyetlerde davul ve zurnanın önemli bir rolünün olduğunu ve davul ve zurna arasındaki simbiyotik birlikteliğin sürdüğünü ifade edebiliriz.

Yukarıdaki bilgiler doğrultusunda çalışmanın problem cümlesi “Türk müzik geleneğinde davul-zurna arasında simbiyotik bir ilişki mevcut mudur?” olarak belirlenmiştir. Bu manada davul ve zurna savaş ve barış dönemleri olmak üzere çeşitli eğlenceler, düğün ve sünnet merasimleri, şenlikler, spor müsabakaları gibi faaliyetlerin ayrılmaz bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır (Sençerman, 2017:265-268; Kalaycı, 2018:171, Öztuna, 2000:78). Ayrıca Eşigül (2021:107) çalışmasında zurnanın Türk halk müziği ve Türk halk oyunlarına eşlikte davulla birlikte yaygın olarak kullanıldığından bahsetmektedir. Literatüre bakıldığında buna benzer pek çok kaynağa rastlamak mümkündür. Buradan hareketle araştırmanın konusu bahsi geçen çalgılar arasındaki simbiyotik birlikteliği ihtiva etmektedir. Bu birlikteliği ortaya koyabilmek adına çalışmada tarihsel ve güncel olarak davul ve zurnanın yer aldığı müziksel faaliyetlere değinilecektir.

2. Simbiyotik ilişki

Almancada symbiose, f; Fransızcada symbiose, f; İngilizcede symbiosis olarak ifade edilen “simbiyoz” birden fazla türün ortak yaşamını anlatan bir terimdir. Başka bir ifadeyle mezkûr kelime farklı canlıların birlikte veya etkileşim halinde ortaklaşa yaşamaları şeklinde tanımlanmaktadır (<http://terim.tuba.gov.tr/>). Bu kelimenin Türkçe karşılığı için ise “ortak yaşam” kelimesi önerilmektedir (Özyiğitoğlu, 2017:16).

Simbiyoz birbirine bağlı yaşamlarını idame ettiren organizmaların içinde bulunduğu durumu anlatmaktadır. Bu kelime, iki ya da daha fazla canlı türü arasındaki birliktelik veya etkileşim halinde olma ile alakalı olduğu için bu canlılar arasındaki ilişki, “simbiyotik ilişki” olarak ifade edilmektedir (Mücevher, 2021:175).

Simbiyotik ilişki içerisinde olan organizmaların birbirlerinden yarar sağlayarak mevcudiyetlerini sürdürdüğü bilinmektedir (Doğan, 1996:39). Bu doğrultuda simbiyotik ilişki, bir

canlının bağımlı olduğu diğer canlının varoluşu nedeniyle varlığını sürdürmesi (Zaccaro ve Horn, 2003:770), birlikte yaşama ve birbirinden fayda sağlaması şeklinde belirtilmektedir (Smith, 1997: 1). Bu minvalde simbiyotik ilişki, birbirine bağlı organizmaların birbirlerinin eksikliklerini gidermeleri ve ortak bir yaşamın meydana gelmesi olarak ifade edilmektedir (Doğan, 1996:42).

Muhtelif organizmalar arasında kurulabilen simbiyotik ilişki, cansız varlık arasında da kurulabilmektedir. Bu çerçevede Peacock (1999:94) canlı varlıklar dışında, cansız varlıkların simbiyotik ilişkiler ile birbirlerine bağlı olduklarından bahsetmektedir. Bu manada çalışmanın merkezinde yer alan davul ve zurna arasında da -en azından belirli faaliyetler bağlamında- böyle bir ilişkiden söz edilebilir.

3. Davul ve Zurna

3.1. Davul

Davul, Türk müzik kültürünün ayrılmaz çalgılarından biri olarak dikkat çekmektedir. Bu manada davul, üfleme çalgılar arasında yer alan zurna ile adeta bir bütün olarak karşımıza çıkmaktadır. Davulun geçmişten günümüze değin çeşitli amaçlar doğrultusunda dinî törenlerde, savaş ve barış dönemlerinde, düğün, sünnet, kına vb. eğlencelerde yer aldığı bilinmektedir (Eşigül, 2012:100-101).

Literatürde davul hakkında pek çok tanımlamaya rastlamak mümkündür. Bu tanımlamalarda benzerlikler söz konusudur. Genel itibarıyla davul, çember şeklinde ve bir kaskağa deri gerilerek yapılan, tokmak ve değnek ile icra edilen vurmali çalgı olarak ifade edilmektedir (Meydan Larousse, 23).

Davul; kasnak, deri, deri çemberi, davul kayışı (ipi), tokmak ve çıbık (çırpı) olmak üzere 6 kısımdan meydana gelmekte ve fiziki olarak farklı cins ve boyutlarda olabilmektedir. Davullar, çapı 60 cm olan küçük boy davul, çapı 70 cm olan orta boy davul ve çapı 80-90 cm olan büyük boy davul olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır (Eşigül, 2012:102-103).

3.2. Zurna

Zurna, eski Orta Asya Türk devletlerinde kullanılan üfleme çalgılardan biridir. Bu çalgının kaynağı hakkında kesin bilgiler bulunmamakla birlikte, ekseriyetle sözcüğün "surnamak" masterından geldiği kabul edilmektedir (Yaldir, 2009:27). Tuğlacı (1986:38) eserinde zurna

isminin eski Sümerlerden gelmiş olduğu, Karmuklarda “zurr” ismini aldığı, daha sonra Azerilerle beraber bu çalgıya “sarna veya sorna” ismi verildiği, aslının ise Farsça “sernay” kelimesinden geldiği bilgisini vermektedir.

Zurna genellikle erik, kiraz ve zerdali ağacından ve nadir de olsa kavak ağacından yapılmaktadır (Gazimihal, 1975:11). Zurna, ağız kısmından aşağıya doğru genişleyen ağaç bir boru şeklindedir ve ucunda bir sipsi bulunmaktadır. Bu parça 5-6 cm uzunluğundaki ince bir boruya eklenmekte ve ağızlık ismi verilen dairesel bir parçayla başlığa takılmaktadır. Zurnanın üstünde altı ve alt yanında ise bir deliği vardır (Sanal, 1964:67-68).

Literatüre bakıldığında zurnanın kaba zurna, orta kaba zurna ve cura zurna (zil zurna) olmak üzere üç çeşidinin olduğu görülmektedir. Kaba zurna adı ile anılan zurna, diğer zurna çeşitlerine göre en kalın sesli ve en büyük boyutta olanıdır. Zil zurna olarak da ifade edilen cura zurna ise ince seslidir. Bu zurna, davul ve nakkare ile icra edilmektedir (Eşigül, 2012:107; Yaldir, 2009:28).

3.3. Davul ve Zurna Birlikteliği

Davul ve zurna, Türk tarihinde hem siyasî hem de içtimai sahada simgesel anlamlar ihtiva etmesi bakımından öneme sahip çalgılar arasında gösterilmektedir (Ögel, 1991:4). Literatüre bakıldığında mezkûr çalgıların hem davul ve zurna hem de tek bir kelimeymiş gibi “davul zurna” şeklinde ifade edildiği görülmektedir. İkinci söylem -davul zurna- ritim ve ezgi açısından birbirini tamamlayan çalgıların tek bir çalgı gibi anılmasından kaynaklanmaktadır (Erdoğan, 2018:28).

Davul ve zurnanın ritim ve ezgi açısından birbirlerini tamamlamaları durumuna dair çeşitli kaynaklara ulaşmak mümkündür. Bu kaynaklarda davuldan önce zurnanın isminin gelmeyeceği ve “zurna davul” denilmediği, davulun nabızı, zurnanın ise nefesi simgelediği belirtilmektedir (Gazimihal, 1975:59). Bu ifadelerle bakıldığında davulun insan nabzına, zurnanın ise insan nefesine benzetilmesi insan anatomisi ile bir analogi kurmamıza olanak sağlamaktadır. Bu bağlamda davulun ritmi, zurnanın ise ezgiyi nitelendirmesi daha da anlamlı bir hal almaktadır. Dolayısıyla davul ve zurnanın birlikte anılması ve birbirinin tamamlayıcısı olarak -adeta deyimleşerek tek bir kelimeymiş gibi- kullanılması bizi bazı tören, ritüel, eğlence vb. faaliyetler kapsamındaki müzikal bağlamlarda kısmi olarak simbiyotik bir ilişki olabileceği düşüncesine

götürmektedir. Bahsi geçen durum geçmiş zamanlarda olduğu gibi günümüzde de geçerlidir. Davul ve zurna, birlikteliklerini farklı faaliyetler bağlamında halen sürdürmektedir.

Geçmişten günümüze miras olarak kalan davul ve zurna geleneği ve bu çalgılar arasındaki simbiyotik birliktelik ülkede benimsenmiş gözükmektedir. Gazimihal (1955:10-24)'in "*davul zurnasız düğün olmaz*", Ögel (1991:396)'in "*zurna davulsuz ve Türk milleti de davulsuz zurnasız yapamaz*" ve Ataman (1992:48)'in işaret ettiği ... "*düğünde davul zurna, hamamda kurna*" ifadesi bu durumu doğrular niteliktedir. Picken (1984:197) da kaleme aldığı "*Musica Asiatica*" adlı eserde, davul ve zurnanın Anadolu'da muhtelif eğlencelerde -özellikle düğünlerde- yer aldığından, mehter müziğinden izler taşıdığından ve bu çalgıların Türk halk kültürünün ayrılmaz parçası olduğundan bahsetmektedir. Aktarımda mehtere dikkat çekilmektedir. Bu manada eski Orta Asya Türk devletlerinde tuğ takımı ve Karahanlılar döneminden Selçuklular dönemine kadar "*tabl*", Selçuklular döneminde "*nevbet*", Osmanlılarda ve günümüzde mehter olarak anılan askeri müzik topluluğunda da davul ve zurna karşımıza çıkmaktadır.

Hülasa Türk kültüründe davul ve zurnaya savaş ve barış dönemleri, asker uğurlamaları, düğünler, şenlikler, halk oyunları ve güreş gibi sportif faaliyetlerde rastlamak mümkündür. Bu doğrultuda eski Orta Asya Türk devletlerinde, Selçuklularda, Osmanlılarda ve günümüzdeki faaliyetlerde davul ve zurna arasındaki simbiyotik ilişkiyi tarihsel akışa göre ele almak yerinde olacaktır.

4. Türklerde Davul ve Zurna

4.1. Eski Orta Asya Türk Devletlerinde Davul ve Zurna

Literatüre bakıldığında davul ve zurnanın bir arada kullanılmasına dair muhtelif görüşlere rastlanmaktadır. Öncelikle kadim bir geçmişe sahip olan davulun şaman müziğinde önemli bir rolünün olduğunu belirtmek gerekir. Başlarda dinî ve sihri gayelerle kullanılan davul, bilahare farklı işlevler kazanarak günümüze kadar gelebilmiştir. Bahsi geçen amaçlar dışında Orta Asya'da Hunlar döneminde tuğ takımı olarak ifade edilen askeri müzik teşkilatında da davulun yer aldığı bilinmektedir. Hatta bu dönemde askeri müzik ve sancak ayrılmaz bir bütün olarak karşımıza çıkmaktadır. Mezkûr dönemden itibaren Türk hükümdarlarının beylik alameti olarak davul ve sancak kullanmaları, Türkler vasıtasıyla İslâm devletlerine yayılmıştır (Budak, 2000:35).

Göktürkler dönemine gelindiğinde de askeri müzik takımının “tuğ takımı” adı altında görevini ifa ettiği müşahede edilmektedir. Bu dönemde önceki dönemde olduğu gibi tuğ takımında davula rastlanmaktadır. Bunun dışında Dede Korkut öykülerinde -Bamsı Beyrek ve Banu Çiçek’in evlilik merasimlerinde- düğünlerde davul ve zurnanın yer aldığı bilgisine ulaşılmaktadır (Ergin, 1969:86). Gazimihal (1955:3) de eserinde Orta Asya’da tuğ takımlarında kullanılan çalgılardan bahsetmekte ve bahsettiği çalgılar arasında davul ve zurna da yer almaktadır. Bu çerçevede Gazimihal, mezkûr dönemde kullanılan çalgıların Osmanlı’daki mehter takımlarında kullanılan çalgıların prototipi olduğuna dikkat çekmektedir. Bu aktarımdan yola çıkarak Dede Korkut hikâyelerinde kastedilen çalgının, zurnanın ilkel türevi olabileceği sonucuna varabiliriz.

Bu dönemde kaleme alınan Dede Korkut hikâyeleri dışında, Orhun yazıtlarında da tuğ kelimesinin mehter anlamında kullanıldığı ve bu yazıtlarda tuğ takımında yer alan çalgı isimlerine yer verildiği görülmektedir. Tuğ takımında yer alan çalgılar ise yırağ (surnay), burgay, boru, küvrük, kös, tabl, davul ve zil çalgılarıdır (Doras, 1971:10; Tuğlacı, 1986:3-4).

Uygurlarda tuğ takımı olarak mevcudiyetini sürdüren askeri müzik topluluğunda da davul ve zurnaya rastlamak mümkündür. Kaynaklar incelendiğinde bu dönemde zurnanın tuğ takımlarda yer aldığına dair çeşitli görüşlerin olduğu görülmektedir. Bu manada Sertkaya (1982:16) VIII.ve IX. yüzyıllarda -savaşlarda- bahsi geçen toplulukta surnay (zurna) çalgısının kullanıldığını ifade eder. Gazimihal (1975:62) de zurnanın kökenini Orta Asya’ya dayandırır. Bu bölgede sarnamak, ezgilemek manasında surnay/zurna kullanılmıştır. Vural (2016:218-240) bu bilgilerden yola çıkarak zurnanın askeri müzik topluluğuna girişinin Uygurlar döneminde olduğunu belirtmekte ve surnay (zurna)’ın tuğ takımında yer almasını Türk askeri müzik tarihi açısından bir kırılma noktası olarak değerlendirmektedir. Çünkü zurna ile beraber tuğ takımları ezgisel açıdan başka bir hüviyete bürünmüştür. Sonuç itibarıyla vesikalarda tuğ takımlarında yer alan davul ve zurnanın günümüzdeki şeklini Uygurlar döneminde almaya başladığı ifade edilmektedir (Vural, 2013:46).

Bu meyanda Uygurlarda tuğ takımlarında yer alan davul ve zurnanın özelliklerinden bahsetmek yerinde olacaktır. Öncelikle bu dönemde kullanılan davul, altınlı davul olarak ifade edilmektedir. Uygurlarda altın, mukaddes bir anlam ihtiva etmektedir. Bir Uygur kaynağında

davulun altınlı olmasının yanı sıra, davul kut sahibi kağana ait olan unsurlarla ilişkilendirilmektedir. Ayrıca altın madencilik ve altın yıldız olarak ifade edilen Venüs ile ilgilidir. Bunlardan dolayı, altınlı davulların kullanılmış olduğu düşünülmektedir (Vural, 2016:231). Çelik (2017:13) çalışmasında eski Orta Asya Türk devletlerinde önemi haiz olan davulun, isim ve şekil değişiklikleriyle günümüze kadar ulaşmış olmasından bahsetmektedir. Ayrıca tarihsel süreçte “tovıl, tabl, küvrük, kövrük, tuğ, tüngür” olarak isimlendirilen davulun, günümüzde “davul, asma davul, askı davul” şeklinde ifade edildiğini belirtmektedir. Bunlar dışında asma davulun ilk şeklinden çok fazla değişikliğe uğramadan günümüze kadar gelmesine, yapısının basit olmasına ve pek çok kültürde farklı boyut ve şekillerle mevcudiyetini sürdürmesine dikkat çekmektedir. Buradan yola çıkarak Uygurlar döneminde kullanılan davulun -kendisine kutsiyet yüklenmesi ve kut sahibi kağana ilişkili olarak altınlı olması dışında- günümüzden farklı olmadığını söyleyebiliriz.

Uygurlarda tuğ takımlarında yer alan zurnanın özellikleri hakkında da bilgi vermek gerekir. Bu minvalde Vural (2013:45) çalışmasında mezkûr dönemde tuğ takımlarında yer alan zurnanın büyükbaş hayvanların boynuzlarından, erik ağacından ve bakırdan yapıldığı bilgisini vermektedir. Bu dönemde kullanılan zurnanın uzunluğu 43 santimetredir ve üst kısmında yedi ve altında bir delik bulunmaktadır. Bu manada Uygurlar döneminde kullanılan zurnanın günümüzde kullanılan çalgıdan farklı olduğunu belirtmek gerekir. Çünkü bu dönemde kullanılan zurna, yapılan malzeme, ebat ve delik sayısı bağlamında farklılık arz etmektedir. Fakat Uygurlar döneminde kullanılan zurna ve Osmanlı dönemi ve sonrasında kullanılan zurna arasında işlevsel olarak bir benzerlikten söz edebiliriz ve Uygurlar döneminde tuğ takımlarında yer alan zurnayı, günümüzde kullanılan zurnanın prototipi olarak düşünebiliriz.

Bahsi geçen durumlar dışında Hunlar, Göktürkler ve Uygurların Çin, İran, Hint, Arap, Kore ve Japon gibi pek çok çevre müzik kültürleriyle etkileşim içinde oldukları durumu da belirtilebilir (Uçan, 2000:606). Bu çerçevede Uygur müziğinin mezkûr milletleri etkilemiş olmasına dikkat çekilmektedir (Vural, 2016:228). Bu duruma bir Çin generalinin bir Türk hükümdarına yaptığı ziyareti anlatan Çin tarihi kayıtlarında çoğunluğu vurmali çalgılardan meydana gelen bir tuğ takımı ve bu takımda zurna benzeri ve trompetvari 2 farklı çalgının olması örnek gösterilebilir (Schmidt-Jones, 2013:198). Aktarımdan yola çıkarak vurmali çalgıların ve zurnanın bu dönemde kullanılan çalgılardan farklı olabileceği sonucuna varmak mümkündür diyebiliriz.

4.2.Selçuklular Döneminde Davul ve Zurna

İslâmiyet'le beraber tuğ takımının tablhane/nevbethane olarak anılmaya başladığı bilinmektedir. İlgili literatür incelendiğinde bu dönemde de askeri müzik topluluğunun içerisinde davul ve zurnanın yer aldığı; fakat İslâmiyet'in ilk yıllarında bu toplulukta zurnanın her daim yer almadığı müşahede edilmektedir. Bu durum Büyük Selçuklular, Anadolu Selçukluları, Anadolu Beylikleri, İlhanlılar ve Memlûklüler dönemi için de geçerlidir (Gazimihal, 1955:5). Fakat genel itibarıyla Selçuklularda nevbet takımlarında davul ve zurnaya rastlanmaktadır. Nebbet takımlarının yer aldığı faaliyetler arasında ise namaz vakitleri, sultanın yolculuğuna ve halife veya valilerin tayin edilmesine eşlik etme gibi devlet merasimleri ve savaş zamanları yer almaktadır (Uslu, 2015:23-28; Çağlak ve Filiz, 2018:36).

Selçuklular döneminde muhtelif amaçlarla savaş ve barış dönemlerinde, sultanın yolculuğuna eşlik etme ve halife veya valilerin tayin edilmesine eşlik etme gibi devlet merasimleri ve savaş zamanları dışında isyan bastırılmasında, elçi kabulünde, bayram, cülûs ve zafer merasimleri, av şenlikleri, hastalıklardan kurtulma dönemlerinde, hacı karşılamalarında, Cuma namazı vakitlerinde, bayramlarda, şehzadelerin doğumunda, sünnet merasimlerinde, düğünlerde, bimarhanelerde akıl hastaların tedavisinde, kötü ruhların def edilmesinde askeri müzik topluluğu karşımıza çıkmaktadır (Vural, 2013:55-75). Çeşitli faaliyetlerde yer alan askeri müzik topluluğundaki çalgılar ise saz, çenk, rubâb, berbât, ud, zurna, boru, davul, kös ve zil olarak nakledilmektedir (Uçan'dan akt. Şengün; Turan'dan akt. Kara, 2014:176).

Selçuklular dönemini ihtiva eden ve 11. yüzyılda Kâşgarlı Mahmud tarafından kaleme alınan eserde, dönemin Türk müzik kültürü hakkında ayrıntılı bilgiler verilmektedir. Bu eserde Türk kültürü, Türk müzik kültürü ve Türklere ait çalgılar -sıbzgu (ney), borguy (zurna) ve tovil (davul)- anlatılmaktadır (Kâşgarlı, 2006:413). Bu eser ve bu dönemi anlatan diğer kaynaklara bakıldığında askeri müzik takımının zurna, boru, davul, kös, nakkare ve zil çalgılarından teşekkül ettiği görülmektedir (Judetz, 2007:59; Tekeli, 2018:29). Nebbet takımının temel çalgıları ise davul ve zurnadır. Nebbethane önceki dönemlerde olduğu gibi bu dönemde de egemenliğin simgesi durumundadır. Bunun dışında nevbethane savaş ve barış dönemlerinde, törenlerde, günün belirli vakitlerinde çeşitli işlevlerle görevini ifa etmektedir (Uçan, 2015:44-45; Erendil, 1992:8).

Anadolu Beylikleri döneminde Anadolu'yu gezen İbn Batuta (1914:252-253) eserinde dönemin nevbet takımlarından bahsetmektedir. Bu eserde sultanların saz takımlarının olmasından, bu saz takımlarında davul ve zurnaların yer almasından ve nevbet takımlarının müzik icralarından söz edilmektedir. Ayrıca sultanın tayin edilmesi ve yolculuk gibi durumlarda nevbet icrasının yapılmasına dikkat çekilmektedir.

Selçuklulardaki nevbet teşkilatı hakkında bilgiler veren farklı bir kaynakta nevbet teşkilatından, bu topluluğun yaptığı müzik ediminden ve bu toplulukta davul ve zurnanın yer aldığından bahsedilmektedir (Turan, 1965:296, Batuta, 1914:252-253). Bu aktarım dönemin nevbet teşkilatı hakkında bilgi edinmemize olanak sağlamaktadır.

Bu dönemi anlatan vesikalar incelendiğinde askeri müzik geleneğinin kadim ve gelişmiş bir düzeye ulaştığı anlaşılmaktadır. Yukarıda da belirtildiği üzere özellikle savaşlarda ve muhtelif faaliyetlerde, farklı işlevlerle askeri müzik topluluğu karşımıza çıkmaktadır. Bu minvalde -davul ve zurnanın bulunduğu- askeri müzik topluluğunun Dandanakan Savaşı'nda yer alması mezkûr duruma örnek teşkil etmektedir (Erendil, 1992:7-8).

Savaş dışında nevbet müziğinin düğünlerde ve düğünlerdeki gelin alaylarında da müzik edimini gerçekleştirdiği görülmektedir. Bu dönemde Selçuklu sultanı Tuğrul Bey'in halifenin kızı Seyyide Hatun ile düğün münasebetiyle yapılan eğlenceden söz eden İbnu'l Cevzi, düğünde davulların ve zurnaların icra edilmesi yönünde bilgiler vermektedir (İbnu'l Cevzi'den akt. Kara, 2014:172). Yine I. İzzeddin Keykâvus'un Selçuk Hanım ile olan evlilik merasiminde nevbet takımının yer alması ve gelin alayının bayraklar, sancaklar, davullar ve zurnalarla karşılanması bu edime örnek teşkil etmektedir (Merçil, 2007:131). Bu manada savaşlarda ve evlilik merasimlerinde davul ve zurna arasındaki simbiyotik birliktelik dikkat çekmektedir diyebiliriz.

4.3. Osmanlılar Döneminde Davul ve Zurna

Osmanlı döneminde davul ve zurnaya mehter takımları içerisinde rastlanmaktadır. Bu dönemde mehter olarak anılan askeri müzik topluluğu, toplumun bütün tabakalarına seslenen, devletin toplumsal dokusunu oluşturan ve halkı belirli saatlerde bir araya getiren simgeler cümbüşü olarak karşımıza çıkmaktadır (Judetz, 2007:57-58).

İlgili literatür incelendiğinde Osmanlılardaki mehter teşkilatı hakkında pek çok kaynağın olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda mehter takımlarında yer alan davul ve zurnaya dair Sanlıkol (2011:26-28)'un Osmanlı dönemi mehter takımını anlattığı "Çalıcı Mehterler" adlı eserinde teferruatlı bilgilerin yer aldığını belirtmek gerekir. Bu eserde zurnanın 16. yüzyılda resmî mehterhanenin ana çalgılarından biri olduğuna ve muhtelif kaynakların bu görüşü desteklediğine dikkat çekilmektedir. Aynı zamanda özellikle bu yüzyıldan itibaren Osmanlı minyatürlerinde zurnanın ön plana çıktığı belirtilmektedir.

1639 yılında kaleme alınmış Kara Mustafa Paşa Layihasında da mehterhane içerisinde yer alan çalgılara değinilmektedir. Bu layihada mehter takımlarında yer alan çalgılara dair şu sözler nakledilmektedir: "...Benim padişahım, alem mehterleri başka cemaattir. Onlar zurnazenlerdir ve davulculardır ve borazanlardır ve köşçülerdir ve nefirzenlerdir..." Yine aynı kaynakta Kanunî Sultan Süleyman döneminde saray mehter takımını inceleme imkânı bulan Fransız elçisi M. d'Aramon, çadır mehterbaşlığından farklı bir grup olan mehter takımı ve mehterde yer alan boru, zurna, davul ve mehterbaşından bahsetmektedir (Gazimihal, 1955:14-15).

Osmanlı döneminde mehter müziği, başta askeri olmak üzere savaş sırasındaki anlamından simgelediği manevi anlamlara kadar pek çok etkinliği birleştiren bir yapıya sahip bir özellik olarak dikkat çekmektedir (Budak, 2000:71). Bu manada savaş ve barış dönemlerinde, düğünlerde, şenliklerde, bayramlarda, devlet erkanını onurlandırma ve unvan verme esnasında, cülûs zamanları, misafir ve elçi kabullerinde, elçilere ve sultan tarafından onurlandırılan kişilere verilen konserlerde, evlere çekilme zamanlarında ve ezan vakitlerini bildirmede mehterin yer aldığı ifade edilmektedir (Erendil, 1992:13-14; Tekeli, 2018:68-69); fakat ismi zikredilen faaliyetlerin hepsinde davul ve zurnanın birlikte kullanıldığına dair yeterli bilgiye erişilememektedir.

Osmanlılarda Fatih Sultan Mehmed döneminde mehtere savaş dönemleri ve savaş kazanılması münasebetiyle yapılan faaliyetlerde rastlanmaktadır. İstanbul'un kuşatılması esnasında orduda 300 davul, 270 zurna, 150 boru ve sayısız kösün askeri galeyana getirmesi, bahsi geçen duruma emsal teşkil etmektedir (Kahramankaptan, 2009:28; Sanal, 1964:6). Ayrıca kuşatmadan sonra da zafer münasebetiyle mehterhanede 100 zurna, 70 davul ile cenk havalınının çalındığı bilinmektedir (Tüfekçibaşı, 1965:13; Aydın, 1999:24). Kaynaklar

incelendiğinde Fatih Sultan Mehmed'den sonraki dönemlerde de savaşlarda mehterin yer aldığı bilgisine ulaşılmaktadır. Kanûnî Sultan Süleyman döneminde vuku bulan Zigetvar Savaşı'nda mehterin yer alması bu durumu doğrular mahiyettedir. Bu savaşta mehter takımında kullanılan çalgılar ise iki zurna, iki boru ve bir davuldur. Savaş esnasında görevini yerine getiren mehter takımı, zafer kazanma münasebetiyle yapılan faaliyetlerde de yer almıştır (Vural, 2013:122).

Osmanlı döneminde mehterin savaş ve barış dönemleri dışında günün belirli saatlerinde müzik edimini gerçekleştirdiğine dair bilgilere ulaşılmaktadır. Bu duruma Avrupalı gezgin Pierre Belon'un 1555 yılında kaleme alınan eseri örnek gösterilebilir. Bu eserde davul ve zurnadan, Türklerin sabah ve akşamları davul ve zurna çaldıklarından ve izleyenleri etkilediklerinden bahsedilmektedir (Rice, 1999:1670-1824).

Bu dönemde davul ve zurnanın kullanıldığı diğer bir faaliyet de sünnet münasebetiyle gerçekleştirilen merasimlerdir. Bu yönde Covell (2017:133) eserinde 1675 tarihinde gerçekleşen Şehzade Mustafa'nın düğünü ve düğünde kullanılan boru, zurna ve davul hakkında bilgiler vermektedir. Günümüzde de sünnet merasimlerinde davul ve zurnanın yer aldığı bilinmektedir. Dolayısıyla Osmanlı döneminden günümüze değin sünnet merasimlerinde davul ve zurnanın simbiyotik birlikteliğinin devam ettiğini ifade edebiliriz.

Literatüre bakıldığında sünnet merasimleri dışında, Osmanlı'da 1692-1725 yılları arasında yapılan güreş müsabakalarında da davul ve zurnanın müzik edimini gerçekleştirdiği görülmektedir (Uslu, 2015:54). Günümüzde de güreş müsabakalarının yapılıyor olması ve bu müsabakalarda davul ve zurnaya yer verilmesi durumuna bakarak Osmanlı'dan günümüze değin bir süreklilikten ve güreş müsabakalarında davul ve zurnaya verilen önemin devam ettiğinden bahsedebiliriz.

Bu dönemde savaşlar, düğünler ve güreş müsabakaları dışında şenliklerde de davul ve zurnanın ön planda olduğu söylenebilir. Bu minvalde 16. yüzyıla ait bir şenlikte ve 1720 senesinde yapılan başka bir şenlikte davul ve zurnanın yer alması, münhasıran zurnaya ehemmiyet verilmesi ve baş zurnacının mehteri idare etmesi bahsi geçen durumu doğrular niteliktedir (Ögel, 1991:421-427).

Aktarımlar ekseninde Osmanlı döneminde eğlence müziğinin gelişmesinde mehterin etkisinin olduğunu söylemek doğru olacaktır. Bu manada Sanal (1964:5) düğünlerde ve çeşitli eğlencelerde davul, zurna, nakkare, daire gibi çalgıları ihtiva eden esnaf mehterlerinin yer aldığı konusuna dikkat çekmektedir. Çelebi (akt. Erendil, 1992:12) de 17. yüzyılda mehter geleneğinin yaygın olduğunu ve resmî mehterler dışında gayri resmî mehterlerin düğün, dernek gibi eğlencelerde yer aldığını dile getirmektedir. Benzer bir aktarımı Feldman (1996:161-166)'nın eserinde de görmek mümkündür. Bu eserde 17. yüzyılda eğlence işlevi olan gayri resmî mehter takımlarında davul, zurna, miskal, daire, çalpara gibi çalgıların yer aldığı ifade edilmektedir.

Gazimihal'in aktardığına göre, 17. yüzyıldan sonra da mevcudiyetini ve gelişimini sürdüren mehter takımları hakkında 1819 tarihinde Carl vonPritzelwitz tarafından kaleme alınan ve teferruatlı bilgilerin yer aldığı bir eserde padişahın askeri müzik takımında altı zurnacı, iki borazan, sekiz nakkarezen, iki davulcu ve zilzenin yer aldığı ve teşkilatı mehterbaşının idare ettiği belirtilmekte, ayrıca bir zurna, davul ve bir nakkareden meydana gelen küçük bir topluluktan da bahsedilmektedir (1955:20).

Bu meyanda değinilmesi gereken konulardan biri de Anadolu'da düğünlerde çalınan davul ve zurnaya mehter denilmesi durumudur. Rumeli halkının davul ve zurnayı mehter olarak ifade etmesi bu duruma örnek gösterilmektedir. Rumeli'de mehter topluluğu iki zurna ve bir davuldan meydana gelmektedir. Düğün sahiplerine göre düğünlerde bu takımdan bir ya da iki takım olabilmektedir (Sanal, 1964:5). Bu minvalde davul ve zurna geleneğinin 1826'nın sonlarına kadar yurdun bazı yerlerinde -Bursa, Kütahya, Çorum, Sivas, Erzurum vs.- devam ettiği nakledilmektedir. Bu duruma Halep ve İzmir paşalarının birer muzika takımlarının bulunması ve bu muzika takımlarında davul, zurna ve boru çalgılarının bulunması emsal teşkil etmektedir (Gazimihal, 1955:22).

4.4. Türkiye Cumhuriyeti'nde Davul ve Zurna

Orta Asya'dan günümüze değin Türklerin hayatında vazgeçilmez bir yeri haiz olan davul ve zurna, Anadolu eğlence, ritüel ve resmî törenlerinin temel unsurları olarak dikkat çekmektedir. Bu çalgılar -bir gelenek olarak- halihazırda da pek çok müziksel faaliyette yer almaktadır. Bu doğrultuda günümüzde davul ve zurna mehter gösterilerinde, düğün, gelin alma, asker uğurlama

gibi eğlencelerde, halk oyunlarında ve güreş müsabakalarında karşımıza çıkmaktadır (Vural, 2017:278-293).

4.4.1. Mehter Gösterilerinde Davul ve Zurna

İslamiyet'le beraber tablhanede/nevbethanede, bilahare Osmanlı döneminde ve günümüzde mehterhanede mevcudiyetini sürdüren ve bu topluluğun ana çalgıları olarak ifade edilen davul ve zurnanın günümüzde millî bir kimliği üstlendiğini belirtmek gerekir (Vural, 2017:278-283). Çünkü Osmanlı döneminde mehterhanenin kaldırılması ve aradan geçen uzun yıllardan sonra Milliyetçilik ve Türkçülük akımları doğrultusunda mehter takımlarının yeniden ihya edilmesiyle bu kimlik vurgusu ön plan çıkmıştır.

Günümüzdeki mehter takımları incelendiğinde Osmanlı dönemindeki mehterlerden tamamen farklı bir yapılanmanın olduğunu ifade etmek mümkündür. Bu manada sembolik amaçlı, Türk ordusunun hamaset destanlarını ilân etme ve millî heyecanı uyandırma gayeleriyle ve Milliyetçilik ve Türkçülük akımları ekseninde yeniden inşa edilen mehterlerde, Türk müziği çalgıları ve Batı müziği çalgılarından teşekkül bir yapılanmadan bahsedilebilir. Bu teşkilatta yer alan çalgılar ise davul, zurna, nakkare, çevgân, zil, trompet, borazan, klarnet gibi çalgılardır (Gazimihal, 1955:29; Tezbaşar, 1975:30; Tuğlacı, 1986:26; Erendil, 1992:30-31).

Günümüzde belediyeye bağlı kurulan mehterler dışında, sivil topluluklar bünyesinde kurulan mehterlerin de olduğu bilinmektedir. Çanakkale Musiki ve Halk Oyunları Derneği Mehteran Takımı, Babaeski Müzisyenler Derneği Mehter Takımı, Çorlu Mehter Takımı, Lüleburgaz Müzisyenler Derneği Mehteran Takımı gibi pek çok mehter takımı sivil topluluklar bünyesinde kurulan mehter takımlarına örnek olarak gösterilebilir. Bu doğrultuda gerek resmî ve gerekse gayri resmî mahiyetteki mehter takımlarına bakıldığında -geleneksel yapısındaki değişikliklerle beraber- belirli periyotlarla konserler veren, sembolik ve turistik topluluk niteliğine sahip olduğu görülmektedir (Tanrıkorur, 2019:26). Halihazırda geçmiş yüzyıllarda olduğu gibi mehterin ana çalgılarının davul ve zurna olduğunu söyleyebiliriz. Bu bağlamda geçmişte askeri müzikte de önemli bir rolü olan davul ve zurnanın arasındaki simbiyotik birlikteliğin devam ettiğini ifade edebiliriz. Mehter teşkilatının yer aldığı faaliyetler ise düğün, bayram, şenlik, festival, asker uğurlama, pehlivan güreşleri gibi faaliyetler olarak sıralanabilir (Öztuna, 1976:419-420).

Bahsi geçenler durumlar dışında, bu meydana davul ve zurnaya muhtelif yörede hala “mehter”den bozma bir kelime olan “meyter” denilmesi belirtilebilir. Bu duruma Edremit’te üç davul ve üç zurnadan meydana gelen takıma mehter denilmesi örnek gösterilebilir (Tokel, 2019: 207-208).

Görsel 1. Çanakkale Musiki ve Halk Oyunları Derneği Mehteran Takımı.

4.4.2. Düğünler ve Diğer Eğlencelerde Davul ve Zurna

Anadolu’nun pek çok yerinde düğünlerde, gelin alma esnasında, asker uğurlama gibi eğlencelerde davul ve zurna, müzik edimlerinde ana çalgılar olarak yer almaktadır. Bu çerçevede özellikle 1826 yılında Mehterhanenin kaldırılması ve yerine Muzıka-i Hümayun’un kurulmasıyla beraber davul, zurna, kös gibi millî çalgıların yerini Batı çalgılarının aldığından; davul ve zurnanın saray ve çevresindeki eski önemini yitirmesinden ve bu dönemden sonra davul ve zurnanın eğlenceye dönük müzik ediminin ön plana çıkmasından bahsedilmektedir. Bu manada geleneğin yeni icra alanlarının düğünler, asker uğurlama ve toplumun bir arada bulunduğu diğer eğlenceler olduğu müşahede edilmektedir (Arslan, 2022: 80; Haşhaş, 2020:14; Şenocak, 2020:57-58).

Görsel 2. Sivas İmranlı, Gelin Almaya Giden Düğün Alayı.

4.4.3. Halk Oyunlarında Davul ve Zurna

Düğün, gelin alma, asker uğurlama gibi eğlencelerde yer alan davul ve zurna, Anadolu'nun pek çok yöresinde oynanan halk oyunlarında da karşımıza çıkmaktadır. Bu minvalde çoğunlukla Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde oynanan halay, Erzurum, Bayburt, Gümüşhane ve civar illerde yaygın olan bar, daha çok Trakya ve Marmara bölgelerinde, kısmen Orta Anadolu, Karadeniz ve Doğu Anadolu Bölgelerinde görülen karşılama isimli halk oyunlarında davul ve zurnanın müzik icrası dikkat çekmektedir (Eroğlu, 2017:73-74).

Görsel 3. Kırıkkale Halk Oyunlarında Davul ve Zurna.

4.4.4. Güreş Müsabakalarında Davul ve Zurna

Anadolu'nun güreş müsabakalarında -karakucak güreşi, aba güreşi, Tatar güreşi, şalvar güreşi, yağlı güreş ve deve güreşi- davul ve zurna, müzik edimlerinde ana çalgılar olarak yer almaktadır. Bu minvalde Yükselsin (2000:119-122) çalışmasında Kahramanmaraş, Hatay, Sivas, Amasya, Tokat, Çorum'a özgü karakucak güreşinin, Hatay ve Gaziantep yöresine has aba güreşinin, Kırım göçmenlerine has Tatar güreşinin, Kahramanmaraş'ta yaygın olan şalvar güreşinin, Marmara, Ege ve Akdeniz bölgelerinde yapılan yağlı güreşlerin ve özellikle Ege ve Marmara bölgelerinde düzenlenen deve güreşlerinin davul ve zurnasız olmayacağını vurgulamaktadır.

Görsel 4. Kırkpınar Güreşlerinde Davul ve Zurna Ekibi.

5. Sonuç

Biyoloji alanında simbiyotik ilişki, birbirine bağlı organizmaların birbirlerinden fayda sağlayarak yaşamlarını idame ettirmeleri şeklinde ifade edilmektedir. Konunun odak noktasında yer alan ve Türk müzik kültürünün ayrılmaz parçalarından olan davul ve zurna arasında çeşitli müzik faaliyetleri bağlamında böyle bir ilişkiden söz etmek mümkündür. Geçmişten günümüze kadar muhtelif faaliyetlerde yer alan davul ve zurnaya, eski Orta Asya Türk devletlerinde Uygurlar döneminde rastlanmaktadır. Mezkûr dönemde askeri müzik topluluğu olarak anılan tuğ takımında davul ve zurnanın kullanıldığı; fakat tuğ takımında yer alan zurnanın günümüzde kullanılan zurnadan farklı olduğu müşahede edilmektedir. Buradan yola çıkarak mezkûr dönemde kullanılan çalgının günümüzde kullanılan çalgının prototipi olduğunu ifade edebiliriz.

Uygurlar döneminden sonra Selçuklular döneminde askeri müzik topluluğu içerisinde davul ve zurnanın savaşlarda ve düğünlerde müzik edimini yerine getirdikleri görülmektedir. Osmanlı döneminde mehterhane olarak ifade edilen müzik topluluğunun da temel çalgılarının davul ve zurna olduğu ve savaşlarda, günün belirli vakitlerini bildirme gayesiyle, düğün merasimlerinde, güreş müsabakalarında görevini ifa ettiği bilinmektedir. Ayrıca bunlar dışında Anadolu'da düğünlerde çalınan davul ve zurnaya mehter denilmesi de dikkate değer bir durum olarak belirtilebilir. Günümüze gelindiğinde ise belediyeye bağlı mehter takımları ve sivil topluluklar bünyesinde inşa edilen mehter takımlarında, ayrıca mehter takımları dışında çeşitli eğlencelerde, halk oyunlarında ve güreş müsabakalarında davul ve zurnanın birlikteliği ehemmiyet arz etmektedir.

Sonuç itibarıyla Türk müzik kültüründe geçmişten günümüze değin davul ve zurnanın önemli bir yere sahip olduğu; davul ve zurnanın düğün, gelin alma, asker uğurlama, şenlik gibi eğlencelerde, sportif faaliyetlerde ve halk oyunlarında yer aldığını söyleyebiliriz. Bu minvalde davul ve zurna arasındaki birliktelik bahsolunan faaliyetler bağlamında simbiyotik bir ilişkiyi işaret etmektedir diyebiliriz.

Kaynakça

- Arslan, S. (2022). "Gelenek Ekseninde Davul Zurna: Tokat Örneği", *Etnomüzikoloji Dergisi*, Sayı 1, s. 77-96.
- Ataman, S. Y. (1992). *Eski Türk Düğünleri ve Evlenme Rit'leri*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Aydın, A. R. (1999). *Türkiye'de ve Dünyada Ecdattan Bugüne Mehter*, Ankara: Sim Yayıncılık.
- Batuta, İ. (1914). *Seyahatname II*, çev. Mehmet Şerif, İstanbul.
- Budak, O. A. (2000). *Türk Müziğinin Kökeni ve Gelişimi*, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Covel, J. (2017). *Bir Papazın Osmanlı Günlüğü*, çev. Nurten Özmelek, 2. Basım, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Çağlak, E. ve Filiz, S. (2018). "Türk Devlet Geleneğinde Askerî Müzik ve Askerî Müzik Eğitimi", *Sahne ve Müzik*, Sayı 7, s. 29-56.
- Çaycı, A. (2008). *Selçuklularda Egemenlik Sembolleri*, İstanbul: İz Yayıncılık.

Çelik, S. (2017). "Türk Kültüründe Geçmişten Günümüze "Davul", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Sayı 8, s. 11-18.

Doğan, S. (1996). "Yeni Bir Yönetim Anlayışı Olarak Kyosei", *Verimlilik Dergisi*, Sayı 3, s. 35-52.

Doras, S. (1971). *Mehterhane*, İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu.

Erdoğan, G. (2018). *Kentleşme Süreci Bağlamında Sivas'ta Davul Zurna Pratikleri*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Müzik Bilimleri Anabilim Dalı.

Erendil, M. (1992). *Dünden Bugüne Mehter*, Ankara: Genel Kurmay Başkanlığı Yayınları.

Ergin, M. (1969). *Dede Korkut Kitabı*, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

Eroğlu, T. (2017). "Türkiye'de Halk Oyunlarının Temel Özellikler, Tür ve Dağılım Bakımından İncelenmesi", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı 42, s. 67-78.

Eşigül, T. (2012). *Tokat-Reşadiye'de Geleneksel Oyun Müzikleri*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Halk Oyunları Anabilim Dalı.

Feldman, W. (1996). *Music of the Ottoman Court*, Berlin: Verlag für Wissenschaft und Bildung.

Gazimihal, M. R. (1955). *Türk Askeri Muzikaları*, İstanbul: Maarif Basım Evi.

Gazimihal, M. R. (1975). *Türk Nefesli Çalgıları (Türk Ötkü Çalgıları)*, Ankara: Kültür Bakanlığı Folklor Araştırma Dairesi Yayınları.

Haşhaş, S. (2020). "Gelin Alma Havalarındaki Müzikal Özellikler", *İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi*, Sayı 2, s. 14-34.

Judetz, E. P. (2007). *Türk Musiki Kültürünün Anlamları*, çev. Bülent Aksoy, 3. Basım, İstanbul: Pan Yayıncılık.

Kahramankaptan, Ş. (2009). *Mehter'den Alaturka'ya*, Ankara: Ark Yayınları.

Kalaycı, E. (2018). *Kültürel Süreklilik Bağlamında Kırkpınar'ın Yansıttığı Dünya Görüşü Üzerine*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Halkbilimi Anabilim Dalı.

Kaptan, V. (2020). *Mehter Müziği Ekseninde Müzikte İşlevsel Değişim: Çanakkale Musiki ve Halk Oyunları Derneği Mehteran Takımı Örneği*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Müziği Anabilim Dalı.

Kara, S. (2014). "Selçuklu Türkiye'sinde Eğlence Türü Olarak Bezm ve Musiki", *Bilig*, Sayı 68, s. 169-182.

Kâşgarlı, M. (2006). *Divânü Lügâti't-Türk*, çev. Besim Atalay, Ankara: Türk Dil Kurumu.

Merçil, E. (2007). *Selçuklularda Hükümdarlık Alametleri*, Ankara: TTK.

Meydan Larousse, Cilt 3, İstanbul: Meydan Gazetecilik Neşriyat ve Ltd. Şti.

Mücevher, M. H. (2021). "Örgütlerde Simbiyotik Yaşam: İşbirlikçiler, Sığıntılar ve Asalaklar", *İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi*, Sayı 15, s. 172-184.

Ögel, B. (1991). *Türk Kültür Tarihine Giriş VIII*, 2. Basım, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Öztuna, Y. (1976). *Türk Musikisi Ansiklopedisi II*, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

Öztuna, Y. (2000). *Türk Musikisi Kavram ve Terimleri Ansiklopedisi*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

Özyiğitoğlu, G. (2017). "Türkçe Liken Terminolojisi İçin Yeni Öneriler", *Avrasya Terim Dergisi*, Sayı 2, s. 14-18.

Peacock, K., (1999). "Staying out of the Lifeboat: Sustainability, Culture, and the Thermodynamics of Symbiosis", *Ecosystem Health*, Sayı 2, s. 91-103.

Picken, L. (1984). *Musica Asiatica 4*, Cambridge University Press.

Reinhard K. ve Reinhard U. (2007). *Türkiye'nin Müziği*, çev. Sinemis Sun, Ankara: Sun Yayınevi.

Rice, E. (1999). "Representations of Jannissary Music (Mehter) as Musical Exoticism in Western Compositions", *Journal of Musicological Research*, Sayı 19.

Sanal, H. (1964). *Mehter Musikisi Bestekâr Mehterler-Mehter Havaları*, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

Sanlıkol, M. A. (2011). *Çalıcı Mehterler*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Schmidt-Jones, C. (2013). "Yeniçeri Müziği ve Batı Müziği Üzerindeki Türk Etkileri", *Rast Müzikoloji Dergisi*, Sayı 1, s. 196-222.

Sençerman, Ş. (2017). *Zurna Pratikleri ve Kültürel Kimlik: Turgutlulu Abdal Zurnacılar Örneği*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel Bilimler Anabilim Dalı.

Sertkaya, O. F. (1982). *Eski Türkçede Mûsikî Terimleri ve Mûsikî Alet İsimleri*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.

Smith, R. M. (1997). "Defining Leadership through Followership: Concepts for Approaching Leadership Development", 83. Ulusal İletişim Birliği Kongresi, Kasım, Chicago.
Şengün, B. "Selçuklularda Müzik".

Şenocak, E. (2020). "Kültürel Bellekte Askere Yollama Geleneği: Baskil (Elazığ) ve Çevresi Örneği", *Akra Kültür Sanat Ve Edebiyat Dergisi*, Sayı 22, s. 49-61.

Şentürk, R. (2016). *Müzik ve Kimlik*, İstanbul: Küre Yayınları.

Tanrıkorur, C. (2019). *Osmanlı Dönemi Türk Mûsikîsi*, 5. Basım, İstanbul: Dergâh Yayınları.

Tekeli, S. (2018). *Tarihten Günümüze Mehter*, İstanbul: Cenova Yayınları.

Tezbaşar, A. (1975). *Mehter Tarihi, Teşkilâtı ve Marşları*, İstanbul: Berksoy Basımevi.

Tokel, B. B. (2019). *Sarayın Sesi Halkın Nefesi Osmanlı'da Mûsikî Hayatı*, İstanbul: Kapı Yayınları.

Tuğlacı, P. (1986). *Mehterhaneden Bandoya*, İstanbul: Onur Grafik Ltd. Matbaası.

Turan, O. (1965). *Selçuklular Tarihi ve Türk İslâm Medeniyeti*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basım Evi.

Tüfekçibaşı, T. R. (1965). *Doğan Ay Mehter*, Bursa: Mehter Yayınları.

Uçan, A. (2000). "Türk Dünyası'nda Orta Asya-Anadolu Müzik İlişkileri", *Erdem*, Sayı 35, s. 593-664.

Uçan, A. (2015). *Türk Müzik Kültürü*, 3. Basım, Ankara: Evrensel Müzik ve Yayınevi.

Uslu, R. (2015). *Selçuklu Topraklarında Müzik*, 3. Basım, İstanbul: Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü.

Vural, F. (2016). *İslamiyet'ten Önce Türklerde Kültür ve Müzik*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Vural, F. (2017). "Kökenlerinden Günümüze Türk ve Makedon Düğünlerinde Davul-Zurna ile Tapan-Zurla", *Türklük Bilimi Araştırmaları*, Sayı 42, s. 273-298.

Vural, T. (2013). *Türklerde Askeri Müzik Geleneği*, Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.

Yaldır, A. (2009). *Askeri Müzik Topluluğu Mehter, Geleneksel Kıyafet ve Müzik Enstrümanlarının Plastik Açından Seramik Sanat Objelerine Dönüşümü*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Seramik Cam Tasarım Anasanat Dalı.

Yükselsin, H. İ. (2000). *Batı Türkiye Romanlarında Kültürel Kimlik, Profesyonel Müzisyenlik ve Müziksel Yaratıcılık*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Müzik Bilimleri Anabilim Dalı.

Zaccaro, S. J. ve Horn Z.N. J. (2003). "Leadership Theory and Practice: Fostering an Effective Symbiosis", *The Leadership Quarterly*, Sayı 14, s. 769-806

İnternet Kaynakları

"Simbiyotik", <http://terim.tuba.gov.tr/>, Erişim tarihi: 08.09.2023.

Görsel Kaynaklar

Görsel 1. "Sivas İmranlı, Gelin Almaya Giden Düğün Alayı", file:///C:/Users/vlknk/Downloads/Modernizm_Baglaminda_Sivasta_Degisen_Don.pdf, Erişim Tarihi: 09.11.2023.

Görsel 2. "Çanakkale Musiki ve Halk Oyunları Derneği Mehteran Takımı", [file:///C:/Users/vlknk/Downloads/658820%20\(15\).pdf](file:///C:/Users/vlknk/Downloads/658820%20(15).pdf), Erişim Tarihi: 09.11.2023.

Görsel 3. "Kırıkkale Halk Oyunlarında Davul ve Zurna", <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/kirikkale/kulturatlasi/yoresel-halk-oyunlari>, Erişim Tarihi: 09.11.2023.

Görsel 4. "Kırkpınar Güreşlerinde Davul ve Zurna Ekibi", <https://zdergisi.istanbul/makale/trakyayi-muziklerle-gezmek-404>, Erişim Tarihi: 09.11.2023.